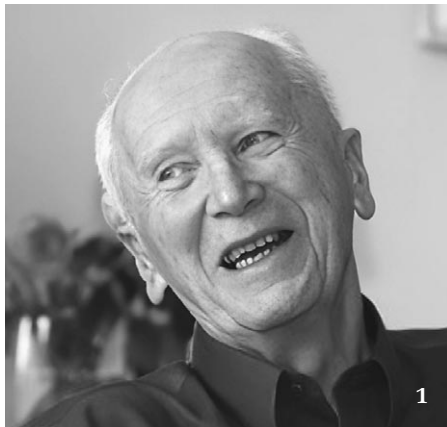


Zemřel profesor Vladimír Vonka

Dne 20. června 2025 nás opustil ve věku nedožitých 95 let prof. MUDr. Vladimír Vonka, DrSc. – emeritní vědecký pracovník Ústavu hematologie a krevní transfuze a pedagog 2. a 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Byl jednou z nejvýraznějších osobností české biomedicínské vědy, od 50. let 20. století se věnoval výzkumu virových infekcí, vývoji protivirových vakcín a roli virů při vzniku zhoubných nádorů.

Narodil se v Praze 31. července 1930. Studoval na Anglickém gymnáziu v Praze a již tehdy se zajímal o přírodní vědy. Jak sám připomínal, od dětství rád experimentoval v chemii včetně zkoumání světelných a výbušných efektů. Inspirován knihami amerického mikrobiologa Paula de Kruifa se nadšeně zajímal o mikrobiologii a infekční nemoci. Po maturitě začal v r. 1949 studovat na Fakultě všeobecného lékařství UK. Po jejím absolvování v r. 1955 byl umístěnkou přidělen na svou první pozici jako sekundární lékař v Krajském ústavu národního zdraví v Ústí nad Labem. Infekce a mikrobi jej stále zajímali, a proto se v r. 1956 přihlásil na konkurz do oddělení virových neuroinfekcí v Ústavu epidemiologie a mikrobiologie v Praze. Pracoval zde pod vedením zkušeného virologa Karla Žáčka. V této době se podařilo připravit očkovací látku proti poliomyelitidě (dětské obrně) a pomocí očkování tuto nemoc v Československu eliminovat. Jak sám Vladimír Vonka říkal, bylo pro něj velké štěstí, že mohl s těmi, kterým se to podařilo, spolupracovat. Byli to Vilém Škovrtník, Karel Žáček, Dimitrij Slonim a Ervín Adam.

V letech 1957–91 pokračoval V. Vonka ve své práci ve Výzkumném ústavu imunologickém a v Ústavu sér a očkovacích látek, kde založil a vedl skupinu, jejíž výsledky byly výsoce ceněny v mezinárodním měřítku. Během té doby se setkal s mnoha významnými světovými vědeckými osobnostmi a byl jimi uznáván jako mimořádně talentovaný vědec a organizátor. V 60. letech navštívil řadu renomovaných virologických pracovišť a na několika z nich dlouhodobě působil. Nejvýznamnějšími byly laboratoř prof. Alberta Sabina na University of Cincinnati v Ohiu, oddělení prof. Josepha L. Melnicka na Baylor College of Medicine v Houstonu v Texasu, kde pracoval v letech 1964–65 a 1968–69, a později mikrobiologické oddělení Freda Rappa na Pensylvánské univerzitě v Hershey. V 60. letech byla objevena role virů při vzniku některých nádorů u zvířat. To odstartovalo světový hon na možné virové původce lidských malignit. Vladimír Vonka zorganizoval v Čechách rozsáhlou prospektivní studii, která měla otestovat hypotézu o infekci virem herpes simplex 2 (HSV-2) jako příčině vzniku karcinomu děložního čípku. Do studie, kterou vedl v letech 1976–83 společně s gynekologem Jiřím Kaňkou, bylo zařazeno zhruba 10 ti-



síc žen, jež byly dlouhodobě sledovány a vyšetřovány. Výsledky měly mimořádný dopad na globální výzkum rakoviny děložního čípku, neboť spolehlivě vyloučily HSV-2 jako etiologické agens této lidské malignity. Pracovní kapacita mnoha laboratoří ve světě se od stejného okamžiku mohla zaměřit na další možné infekční původce daného typu nádorového onemocnění. Výzkum vedl k potvrzení kauzálního vztahu onkogenních lidských papilomavirů (HPV) a karcinomu děložního čípku a k vývoji preventivních vakcín. Tento počín byl v r. 2008 oceněn udělením Nobelovy ceny německému lékaři a virologovi prof. Harald zu Hausenovi.

V průběhu 60. až 80. let prof. Vonka na oddělení experimentální virologie v Ústavu sér a očkovacích látek inicioval rozvoj molekulárněbiologických přístupů k virologii. Byl skvělým mentorem desítek mladých odborníků, kteří se později uplatnili ve špičkových laboratořích po celém světě i u nás. Patří mezi ně Hana Zavadová, Jaroslav Roubal, Ivan Hirsch, Luďa Kutinová, Libor Grubhoffer, Jaroslav Brouček, Břetislav Břicháček, Kateřina Roubalová, Dušan Bartsch, Eva Hamšíková, Pavel Bošík,

1 Vladimír Vonka (1930–2025).

Virolog, jedna z nejvýznamnějších osobností naší biomedicínské vědy

2 V. Vonka (druhý zleva) při návštěvě Kliniky dětské onkologie v Motolské nemocnici v Praze v říjnu 1982 s dlouholetým přítelem a kolegou, dětským onkologem prof. Josefem Kouteckým (druhý zprava) a prof. Denísem Burkittem (vlevo), který popsal nové onemocnění Burkittův lymfom – jeho výzkum vedl k objevu viru Epstein-Barr (více v rozhovoru J. Kouteckého s V. Vonkou v Živě 2007, 1: III–VI).

3 Vladimír Vonka s chotí Jarmilou. Z rodinného archivu R. Vonky (obr. 1 a 3)

Milan Macek, Ruth Tachezy (spoluautorka vzpomínky), Michal Šmahel a další. V. Vonka poskytoval začínajícím vědcům dostatek prostoru pro realizaci vlastních nápadů a projektů a dbal, aby se nejen naučili základy virologické experimentální práce, ale aby též ctili zásady i etiku vědecké činnosti. Prostředí na oddělení bylo přátelské, nálada radostná a intenzita práce a intelektuální úroveň výsoce nadprůměrné. Díky respektu, který mělo vedení ústavu vůči jeho osobnosti, dopadala tehdejší režimní šikana na virologické oddělení pouze výjimečně.

V r. 1991 Vladimír Vonka a jeho tým přešli do Ústavu hematologie a krevní transfuze v Praze (ÚHK). Skupina se dále věnovala výzkumu virové etiologie lidských nádorů v souvislosti s lidskými papilomaviry i vývojem vakcín. Okamžitě pochopil, že hematologické malignity, které se na ÚHK léčí, mohou být podobně jako virové infekce zasažitelné pomocí imunitního systému. Se spolupracovníky vyvinuli na zvířecích modelech vakcíny proti antigenům leukemických buněk, studovali imunitu pacientů a možnosti vývoje celobuněčných vakcín proti leukemii (o protinádorových vakcínách napsal dvoudílný seriál do Živy 2006, 2 a 3). V. Vonka vedl svůj výzkumný tým v ÚHK až do r. 2016.

Vedle experimentálního výzkumu byl prof. Vonka činný v akademické sféře. Na 2. i na 3. lékařské fakultě UK se zasloužil o zavedení molekulárněbiologických témat do pregraduální výuky. Byl školitelem





několika desítek postgraduálních studentů. Prostor, který se vytvořil po r. 1989 v oblasti řízení vědy, využila v r. 1994 skupina 36 předních vědců, v čele s prof. Otto Wichterlem a prof. Josefem Kouteckým, do které se zapojil i V. Vonka, k založení Učené společnosti České republiky. Jejím záměrem bylo fungovat jako poradce vlády, parlamentu a dalších institucí k vytvoření

podmínek pro podporu svobodného pěstování vědy v naší vlasti. Vladimír Vonka nebyl jen úzce zaměřeným specialistou. Vždy se zajímal o filozofické aspekty vědy a problematiku příčinnosti v medicíně i o etické otázky související s moderními technologiemi. I v této oblasti publikoval celou řadu odborných článků. Jeho vědecká produktivita je úctyhodná. Na svém

kontě má 262 vědeckých publikací, které byly citovány 2 873krát (H-index činí 31). Jeho odborné kvality a mimořádný vědecký přínos byly mnohokrát oceněny. V r. 2005 mu byla udělena prezidentem republiky medaile Za zásluhy v oblasti vědy. Získal řadu prestižních vyznamenání – např. Praemium Bohemiae (2007), medaili Učené společnosti ČR (2004), pamětní medaili J. E. Purkyně nebo medaili Gregora Johanna Mendela a pětkrát Cenu ministra zdravotnictví za vědeckou práci. Vědu ani po odchodu na odpočinek neopustil. Pokračoval jak v teoretické činnosti, tak v sepisování vzpomínek.

S chotí Jarmilou, zubní lékařkou, tvořili od r. 1957 skvělý pár. Vychovali spolu syna Richarda, který též vystudoval medicínu.

Prof. Vonka se v rozhovorech nikdy netajil svou nezlomnou vírou v sílu rozumu, vědy a lidské odpovědnosti. Po celý život byl vědcem, který spojoval odbornou excelenci s lidskostí a odvahou. Jeho vědecký i lidský odkaz zůstává nejen v české akademické obci, ale především pak v mezinárodním kontextu.

Jeho odchodem ztrácíme výjimečného člověka. Čest jeho památce!

Se vzpomínkou na milou a přínosnou spolupráci s panem profesorem se připojuje i redakce Živy.

Barbora Vošlajerová

Konference věnovaná Petru Rábovi



Vzpomínková konference Life of Musing and Inspiration: A Tribute to Petr Ráb připomněla odkaz prof. Ing. Petra Rába, DrSc., dr. h. c. (1951–2024). Setkání se konalo 21. května 2025 v mělnickém Masarykově kulturním domě a nabídlo vědecké přednášky, ale i osobní příběhy o jeho výjimečném přínosu české i světové vědě – o osobnosti, která se nesmazatelně zapsala nejen do vědy, ale i do srdcí mnoha kolegů, přátel a studentů.

Petr Ráb zasvětil pracovní život liběchovskému Ústavu živočišné fyziologie a genetiky AV ČR, kde založil a dlouhá léta vedl Laboratoř genetiky ryb. V 90. letech ústav také vedl jako ředitel (bližší např. Živa 2021, 2: XLI–XLII).

1 Sekavci (*Cobitis*) patří k modelovým skupinám ryb v laboratořích Ústavu živočišné fyziologie a genetiky AV ČR v Liběchově, kterému Petr Ráb zasvětil svůj pracovní vědecký život. O sekavci písečném (*C. taenia*) napsal také článek do Živy (2003, 6: 271–274).

Foto J. Bohlen

Konferenci zahájili Marcela Buchtová a současný ředitel ústavu Michal Kubelka. Vendula Bohlen Šlechtová přiblížila Petra jako špičkového ichtyologa, cytogenetika a významného organizátora vědy, především však jako laskavého mentora s otcovským přístupem, který byl inspirací celé generaci mladých vědců. Byl znám svým

humorem, schopností vystihnout podstatu problému a láskou k přesnému jazyku. Mnozí si jej budou pamatovat jako vědeckou autoritu i jako člověka s encyklopedickými znalostmi a vášnivého akvaristu, mykologa i pěstitele kaktusů. Zazněla i další jeho vášeň – více než 50 let byl duší letního tábora ve Sluneční zátoce, kde jako hlavní vedoucí a „admirál“ předával lásku k přírodě a základní morální hodnoty několika generacím mladých „námořníků“. V mnoha z nich zanechal hlubokou stopu, stejně jako ve svých studentech a kolezích.

Bývalá předsedkyně Akademie věd České republiky Eva Žažímalová připomněla jeho přínos pro rozvoj české vědy a připojila několik osobních vzpomínek. Kolegyně z Francie a Polska pak zdůraznily mezinárodní význam, vřelost a otevřenost nejen jeho laboratoře, ale i domova, a zásadní podporu Petrovy manželky Marie, která v laboratoři působila s ním.

Během dne zaznělo 15 vědeckých přednášek, které ukázaly obrovskou rozmanitost témat, jež Petr během života ovlivnil. Ať už šlo o ochranu genetické rozmanitosti ryb, včetně hrozby invazních druhů, nebo zejména o cytogenetiku různých skupin živočichů – od milovaných ryb přes obojživelníky a plazy po motýly nebo pavouky, ale třeba i endemity Nového Zélandu. Další přednášky se týkaly výzkumu asexuálních obratlovců, chování ryb i evoluční morfologie. Jednoznačně ukázaly, jak mimořádně široký byl Petrův odborný záběr a jak silně ovlivnil generace vědců doma i v zahraničí. Některá témata přiblíží jeho spolupracovníci a bývalí studenti v článcích připravovaných do letošního prosincového čísla Živy (2025, 6).